

PAVLE RAK

Ali je bil Dostojevski prerok?

Malo o Dostojevskem, malo o preroštvu nasploh

Skoraj ni dneva, da ne bi kaj videl ali prebral o Dostojevskem, da kdo iz moje najbližje okolice ne bi omenil velikega ruskega pisatelja, da se Dostojevski na ta ali oni način ne bi vpletel v moje življenje. Lahko bi pisal dnevnik na to temo, če bi bila ta vrsta faktografije zanimiva in če bi vrstni red teh vdorov vsebin, povezanih s pisateljem, ne bil popolnoma slučajen. Mislim, da bo dovolj, če omenim samo nekaj teh dogodkov zadnjih dni in jih poskusim nekako povezati.

Prijateljica, univerzitetna profesorica ruske literature, mi je prav danes napisala, da hčerki gimnazijki sploh ne pusti, da bi brala Dostojevskega, vsaj ne v teh letih. Misli, da bi hčerki to branje lahko uničilo življenje, ker preveč prepričljivo poziva k sočutju ("sostradanje"); sočutje, brez skrbi za lastno duševno zdravje in interese pa brezvestnemu bližnjiku omogoča strašne zlorabe. Prijateljica piše na osnovi lastne izkušnje, a lahko bi navedla tudi izkušnjo sočutne soproge Dostojevskega, Ane Grigorjevne.

Neki drugi prijatelj ob sodobni moralni in finančni krizi pravi, da je Dostojevski absolutni genij, saj je vse predvidel in zelo točno opisal. Posebno naj bi to bilo vidno v Ivanovi zgodbi o Velikem Inkvizitorju, kjer je opisal sodobno družbo, v kateri množice nočejo svobode, ljubezni in odgovornosti, odklanjajo samospoštovanje in spoštovanje, ki ga je človeku naklonil Kristus, ampak so zadovoljne

z vlogo razvajanega otroka, ki misli, da je obilo kruha samoumevno in da morajo biti k temu dodane še igre v neomejenih količinah. Z našimi življenji upravljajo Inkvizitorji ali druge oblasti, politiki v vsakem primeru, in vsemogočni menedžerji, inženirji človeških duš, ki so nas oropali človeškosti in nam ponujajo drobtinice s svoje mize, pa še šport in popularno glasbo! To je naše življenje, pravi prijatelj. In Dostojevski je genialen prerok, saj ga je točno opisal. In tej "resnici" je zoperstavil Kristusa. Ponižnega, trpečega, ljubečega. Mi pa – kakor hočemo. Najverjetneje preroka ne bomo poslušali, odvrgli bomo odgovornost, pohiteli pa bomo v železni objem tistega, ki nas bo obravnaval kot bebaste otroke. Saj to tudi smo!

Torej Dostojevski – prerok! Ampak, vsi vemo, kako je težko preroku v svoji očetnjavi. Ne le v očetnjavi, preroku je težko nasploh, povsod in vedno. Saj prerok ni vedeževalec, ki

v kartah, usedlini kave ali v zvezdah vidi neko prihodnost in s svojim napovedovanjem teši radovednost ljudi (množic ali posameznikov, to je že povsem vseeno), ki jih kratkočasi, včasih zabava, včasih pa (prijetno, shrljivo) straši, ki je zaželen in največkrat dobro plačan. Prerok ne kratkočasi, nasprotno, prerok graja ljudi (množice ali posameznike), svari pred kaznijo za grehe, za odstopanje od Božjih poti, prerok je neprijeten. Prerok ljudi moti, ker od njih zahteva napor, zahteva, da se spremenijo, da postanejo boljši, da opustijo svoje razvade. Prerok je nezaželen, saj so razvade – druga narava človeka, to, čemur se je najtežje odreči. Zato izženimo preroka, ubijmo ga, če pa tega ne moremo, ga vsaj ignorirajmo, ne poslušajmo, osmešimo ga. Zaprimo mu usta za vsako ceno. Ne bo nas spreobračal!

Glede prerokov obstajajo tudi izjeme, toda te so redke. Jona je s svojim prerokovanjem rešil milijonsko mesto, poslušali so ga in se spreobrnili. Pa je bil s tem zadovoljen? Ne, še naprej je godrnjal. Ninive niso uničene, črna napoved se ni uresničila. Torej, niti uspešnemu preroku ni lahko. Neprijetno je biti prerok v očetnjava ali v tujini.

Posebno težko je biti prerok v Rusiji. Ker imajo preroki prav v Rusiji veliko dela, saj so tam nujnejši kot kjerkoli, so ljudje izdelali izpopolnjene mehanizme zaničevanja in utišanja prerokov, svojih in tujih (tistih tujih, ki so bili toliko predrzni, da Rusije niso le hvalili).

Dostojevski je očiten, morda najbolj znan, najbolj razvpit primer. So ga kdaj zares poslušali, ali pa so ga samo formalno častili in iz njegovih del jemali le tisto, kar so sami potrebovali za hvalo svojega ruskega duha, za puhlo vero v mesijansko vlogo ruskega naroda (in oblasti, seveda)? Vendar to ni osamljen primer, spomnimo se še Solženicina, našega sodobnika. Njegova preroška (ne vedeževalska) svarila o tem, kaj se dogaja z družbo, v kateri sta laž in nasilje zamenjala normalne medčloveške odnose, njegove prodorne uvide v mehanizme totalitarne oblasti, so najprej

poskusili zadušiti, potem so ga izgnali in razglasili za lažnivca, na koncu pa, ko je že izgledalo, da se bo resnica le pokazala, so ga sprejeli nazaj, ob priložnostih potrepljali po rami, mu odstopili razkošen vikend v prestižnem Podmoskovju, a so popolnoma preslišali njegovo sporočilo. Ljudje niso prenesli, da je govoril o njih vseh, da so v moralnem razkroju sodelovali skoraj brez izjem: nekdo aktivno, nekdo z zamolčevanjem, strahopetnostjo, potiskanjem vesti. Na koncu so ga tisti najbolj ruski med Rusi obtožili, da je v krempljih židovstva (Solženicinova žena, kakor tudi žena Andreja Saharova, sta Židinj), da širi negativno podobo Rusije, da objektivno slabi njeno moč. In smo se znašli v položaju, da na čelu Rusije ponovno vidimo ne le visokega oficirja službe državne varnosti, ampak da ponovno slavijo organizatorje in eksekutorje zločinov (npr. Feliksa Dzeržinskega), da mladina brez pomislekov ponavlja slogane iz masovno razširjenih knjig o Stalinu, Očetu naroda, ki je Rusom zagotovil moč in spoštovanje (beri: strah) celotnega človeštva. Solženicinovega Gulaga pa skoraj nihče več ne vzame v roke.

Dostojevski je še veliko bolj zapleten primer, saj je za slab sloves svojih preroštev veliko naredil tudi sam. Pisal je in govoril o krščanskih vrednotah, sam pa se je pogosto vedel kot nekdo, ki jih je nesposoben udejanjati. Strasti se bile močnejše od njegovih vzgledov. A to še ni bilo najhujše, to je le znak banalne človeške slabosti. Huje je, ko v nekih drugih spisih, ne zavedajoč se tega, govori proti krščanskim vrednotam oziroma poziva na kršenje elementarnih evangelijskih norm, hujska k vojni, seje nacionalizem, sovraži to ali ono nacijo, prezira neko drugo, nekritično povzdiguje lastno. Seveda, tudi to se da razumeti (in malo težje opravičevati) z istimi argumenti, banalne ali manj banalne človeške slabosti. Mnogi veliki ljudje so poznali bolezen nacionalizma od znotraj, mnogi so svoja vzvišena prepričanja zlahka zamenjali za pritlehno ideologijo. Vzemimo primere iz zahodne, Slovincem bližje tradicije: sveti Bernard iz Clairvauxa, izjemen duhovni avtor

(svoje vrste prerok, pesnik Božje ljubezni), je hujskal francoske in nemške brezdelnike, avanturiste k drugi križarski vojni, ki je bila že sama po sebi nasprotje Kristusovemu pojmovanju urejanja odnosov med ljudmi, da ne govorimo o tem, da se je takoj, še na poti skozi Evropo, ta pohod sprevrgel v najhujšo moralno katastrofo. Med drugim je Bernard pozival v vojno takole: "Če križar ubija, ali pa je ubit, če daruje tujo ali svojo smrt, je to vedno smrt za Kristusa: v njej ni nič prestopniškega, to je vedno zveličavna smrt. V prvem slučaju (ko ubija) je to služba Kristusu; v drugem pa omogoča, da dobimo Kristusa samega: kajti Kristus dovoljuje, da ubijemo sovražnika, če je to z namenom, da njega maščujemo, in se sam daje še bolj drage volje v tolažbo vitezu. Tako

pravi Kristusov vitez ubija in se ne boji kazni; a sam umre še bolj prepričan v nagrado: vitez je tisti, ki ima korist od lastne smrti, od smrti, ko vitez koga ubije, pa ima koristi sam Kristus." ("De laude novae militiae", v knjigi *L'Esprit de croisade*, Paris, 1969.) No, vitezi so začeli ropati in ubijati, ko so bili še v Evropi. Veliko "zveličavnih smrti". Je imel Kristus kaj od tega?

Ne Bernard ne Cerkev v celoti nista iz polomije potegnili nikakršne duhovne konsekvence. Bernard je govoril o "napakah" in osebni pregrešnosti nekaterih voditeljev, a to se je bolj nanašalo na njihovo vlogo v slabem upravljanju z vojsko, njihovo krivdo za poraze, ne pa na moralno podobo same vojne in v bistvu roparskega pohoda. Opravičevati

Lažje je velblodu iti skozi šivankino uho ...
Foto: Tatjana Splichal

neopravičljivo, če to nalaga določena ideologija – pač banalna človeška slabost, ki je niso osvobojeni niti največji preroki in duhovni može.

Vrnimo se k Dostojevskemu. Kaj je Dostojevski sam mislil, kaj so njegove "prerokbe", kdaj pa v njegovih romanih z njegovimi "prerokbami" vstopa v polifonični odnos, ni vedno oz. ni povsem jasno. Nekatere "prerokbe" so zavite v metafore in alegorije, ni jih mogoče enostavno tolmačiti – enostavna tolmačenja so izkrivljanja. Prav te dni mi je znanec poslal tekst ukrajinskega nacionalista Dmitra Doncova, "apostola ukrajinske nacionalne ideje", v katerem je Dostojevski preprosto in enostavno opisan kot satanist in prerok ateizma. Ne boste verjeli: "Še bolj mračen, perverzen in strašen hudič je tisti rusko-šamanski bog epileptika Dostojevskega /.../ V pogovoru s svojim gostom, satanom, Ivan Karamazov pravi: "Ti si laž, ti si utelešenje mene samega." Neki ruski literarni kritik zatrjuje, da "Dostojevski v usta hudiča" (ki je bil v njem nastanjen – D. D.) polaga "svoje lastne misli". In ta hudič je vedel, kaj je treba narediti. To je ideja Ivana Karamazova, pa tudi ideja samega Dostojevskega, ko hudiču avtor dovoli reči: "V človeštvu bi bilo treba zatreti idejo Boga in s tem začeti pravo delo." Kajti ko bo Bog enkrat preganjan iz človeške duše, bo avtomatsko izključen iz človeških postopkov, iz ustanov in družbe ... Dostojevski se je zavedal, da "sužnji in lakaji" začenjajo revolucijo zaradi zavisti, ugajanja želodcu in zaradi enakosti, ter da bo pri tem Božja podoba v človeški duši poteptana." (Dmitro Doncov: *Duh Rusije*, Munchen, 1961.) Seveda, Doncov je bil zagrizeni ukrajinski nacionalist in je sovražil vse rusko, tudi Dostojevskega. Vendar ni bil edini, ki je o Dostojevskem govoril kot o ateistu, ki je samo hlinil krščanska prepričanja, da bi z njimi prekril lastni nacionalizem. Ali gre "polifoničnost" res tako daleč, da sploh ni več jasno, kaj kdo govori? Ali pa je sila človeške recepcije diskurza drugega res tako slaba, da je mogoča prav vsaka interpretacija vsega?

Ko sem te dni na pobudo prijatelja še enkrat prebral zgodbo o Velikem Inkvizitorju, me je presunila podobnost osnovnih trditev Inkvizitorja z analizami, ki jih podaja Vrhovni poročevalec in so zapisane v *Protokolih sion-skih modrecev* (sami *Protokoli* so ponaredek, če ne drugače, pa v tem, da so prirejeni, da je v njih veliko popolnoma nepotrebnih žaljivk na rovaš gojev, žaljivk, ki so v tekstu popolnoma nefunkcionalne, če odštejemo naknadni smoter – da izzovejo animoziteto proti svojim domnevnim avtorjem. Toda, ponaredek ali ne, podobnost ostaja.)

Inkvizitor zameri Kristusu, da je hotel ljudem dati svobodo. "No, sedaj si videl te svobodne ljudi ... ta svoboda nas je drago stala. Ti hočeš iti v svet praznih rok, z nekakšno obljubo svobode, ki je ljudje v svojem padcu in v svoji prirojeni razbrzdanosti ne morejo dojeti – saj nič in nikoli za človeka in človeško družbo ni bilo bolj nevzdržno kot je to svoboda. /.../ Človek je bil ustvarjen kot puntar, puntarji pa ne morejo biti srečni. /.../ Ti si jim obljubil kruh nebeški, vendar, ali se ta kruh lahko v očeh slabega, večno izprijenega in večno nehvaležnega človeškega rodu primerja s kruhom zemeljskim? /.../ Svoboda, svobodni razum in znanost bodo speljali ljudi v tak pragozd, da bodo uničevali drug drugega, tisti pa, ki ostanejo, nemočni in nesrečni, se bodo priplazili do naših nog in vpili rešite nas od nas samih! /.../ O, mi jih bomo prepričali, da bodo šele takrat postali svobodni, ko se odpovedo svoji svobodi in nam postanejo poslušni. Ali bomo tedaj imeli prav, ali pa bomo lagali? Oni se bodo sami prepričali, da imamo prav, saj se bodo spomnili, do kakšnih strahot suženjstva in zablod jih je pripeljala tvoja svoboda."

V *Protokolih* je zapisano: "Moramo vedeti, da so številnejši ljudje z zlimi, kot pa tisti z dobrimi nameni. /.../ Ideja svobode je neureničljiva. Dovolj je pustiti ljudstvo, da nekaj časa upravlja samo s seboj, pa bo svoboda postala razpuščenost. Tedaj nastaja notranje prerivanje, ki se hitro sprevrže v socialne vojne. /.../ Ko si množica prilasti svobodo, jo

takoj sprevrže v anarhijo, vrhunec barbarstva. /.../ Množice so izključno sposobne slediti nepomembnim strastem, vraževerju, običajem, sentimentalnim teorijam. Zapletajo se v strankarske razprtije, ki onemogočajo sleherni sporazum. /.../ Ljudstvo, prepuščeno samemu sebi, uničuje samega sebe ... zaradi želje po oblasti in v neredih, ki zato nastajajo. /.../ Narodi gojev so poneumljeni z alkoholom; njihova mladina je pokvarjena s prezgodnjim razvratom, luksuzom in prostitucijo. /.../ Surova borba za nadvlado in ekonomske interese bo ustvarila razočarane, egoistične, brezsrčne družbe. /.../ Zato bodo nižji razredi gojev nastopili proti našim konkurentom za oblast. /.../ Kakšno vlado lahko damo družbam, v katere je z vseh strani vdrla korupcija, kjer bogastvo pridobivajo s prevarami, kjer vlada moralna razpuščenost? /.../ Nihče ne more ničesar razvozlati v tem kaosu. Goji bodo na koncu tako izčrpani, da nam bodo sami ponudili internacionalno oblast. /.../ Dobro bomo podčrtali napake goimskih vlad. Vzgojili bomo takšno odvratnost proti tem vladam, da bodo narodi raje imeli mir in tišino v suženjstvu, kot pa razvpite svobode, ki so jih skozi stoletja mučile in popolnoma izčrpale same izvire človeškega obstoja, ki so jih avanturisti črpali ne vedoč, kaj delajo. /.../ Naš despotizem bo takšen, da bo z modrim in strogim ukrepom umiril vsa nasprotovanja. Uničil bo vse nemoralne sile, ki se vedejo po slepih nagonih in ne po razumu, po "bestijalnosti" in ne po človečnosti; tiste sile, ki se kažejo v ropanju in kraji, pod krinko principov prava. /.../ Tedaj bomo rekli narodom zahvalite se Gospodu in poklonite se tistemu, ki ima na čelu pečat previdnosti. /.../ Ponavljam, da so ljudje slepo podložni le čvrsti oblasti, ki je njihova obramba proti socialnim zlorabam."

Tukaj sem namenoma izpustil vse cinične pripombe, ki govorijo, da je prejšnje razsulo namenoma organizirano zato, da se bo novi vladar toliko lažje pokazal kot učinkoviti odrešitelj, saj sam do potankosti obvladuje mehanizme razkroja. Prevara, da bi se lažje uvedel red. Sedaj nas ne zanimajo cinizem,

laži in prevare, ampak podobnost osnovne ideje o svobodi in odrešenjskem avtoritativu pri Inkvizitorju in pri Modrecih. Sam Dostojevski še enkrat kot prerok (ali vedeževalec?, saj piše trideset let pred objavo in nastankom *Protokolov*) takole povzema te podobnosti: "Poglej: to je prevara v imenu tistega, v čigar ideal je ta starec strastno veroval celo svoje življenje! Ali ni dovolj en sam takšen človek, da nastane tragedija. Kdo ve, mogoče ta prekleti starec, ki tako trdovratno in na svoj način ljubi človeštvo, še danes obstaja, ampak kot cel legion takih starcev ... in ne slučajno, ampak kot dogovor, kot tajno občestvo, že davno organizirano, da bi se ohranila skrivnost, ohranila pred slabimi in nesrečnimi ljudmi, zato da bi jih osrečili. /.../ Jaz kot da vidim, da imajo celo masoni nekaj podobnega tej skrivnosti, ter jih katoliki zato tako sovražijo, ker v njih vidijo konkurenco, ki drobi enotnost ideje, ta pa zahteva eno čredo in enega pastirja ..." Kaj dodati? Seveda, vem, da je to napisal Ivan, da to ni misel Dostojevskega, a vendar Ivan si ne izmišlja kar tako, Ivan razmišlja, Ivan se muči, trpi zaradi trpljenja najmanjšega nedolžnega otročiča ... In razume starca, ki trpi zaradi celotnega nesrečnega in po svoje nedolžnega človeštva.

Ne morem se upreti skušnjavi, da ne bi prepisal še kakšne "prerokbe", zapisane v *Protokolih*, da bi lažje prepoznali naš čas.

O odvetnikih in o sodstvu: "Tisti, ki se ukvarjajo z odvetniškim poklicem, so hladni, okrutni, brez načel in formalisti. Oni gledajo izključno na korist, ki jim jo prinaša obramba zločina in jih niti najmanj ne briga blagor občestva ... Zato se angažirajo v vseh slučajih brez razlike in slepo ter za vsako ceno iščejo, kako bi bili zločinci pomiloščeni. Da bi to dosegli, se oklepajo najmanjših pravnih malenkosti, s čimer demoralizirajo sodišča in uničujejo njihov pomen in smoter. /.../ Mi bomo odvetnikom omejili polje delavnosti tako, da jih bomo izenačili z upravno oblastjo,

ki skrbi za izvrševanje zakona. Njihovi honorarji ne bodo odvisni od uspeha ali neuspeha obrambe. /.../ S tem bomo dobili pošteno in nepristransko obrambo, ki je ne bodo vodili materialni interesi, ampak globoko odvetnikovo prepričanje. To bo preprečilo podkupovanje in korupcijo, ki se sedaj bohotita na sodiščih nekaterih držav. /.../ Danes goimski sodniki najdejo olajševalne okoliščine za vsak zločin in zaradi svojega liberalizma opravičujejo krivce, ker nimajo ideje o svoji dolžnosti in o važnosti in odgovornosti svoje službe."

O vlogi financ ali preprosteje denarja v sodobni civilizaciji: "Ker ima denar sebi svojstveno (inherentno in ne uporabno) vrednost, se ljudje prepuščajo malo produktivnim poslom, da bi pridobili to vrednost, ki se je je prilastila majhna skupina kapitalistov, da bi gospodovali in zasužnjevali ostale ljudi. /.../ Ogromen kapital je nakopičen zato, da bi bile države zanj prikrajšane, in te so tedaj od nas morale prositi posojilo. Plačevanje obresti na ta posojila je preobremenilo državne finance, tako da je naš kapital povzročil suženjstvo. Koncentracija kapitala, ki je pokončala drobno proizvodnjo, je najprej izsesala vse sile ljudstva, potem pa še držav. /.../ Toda, ko se mi odkrito povzpne na oblast, bomo spremenili finančne baze gojev. Pokazali bomo, da jih je njihov finančni nered privedel do tega, da nimajo več proračuna. Namreč, stalno neobzdržano trošenje in povečevanje proračuna, ki so ga izvajale brezbrizne vlade, je povzročilo, da so blagajne ostale prazne. Obdobje posojil, ki je sledilo, je pojedlo še ostanke. Nastopil je bankrot. /.../ Da bi plačali obresti, se zatekajo k novim posojilom, ta pa dolg povečujejo, namesto da bi ga zmanjšala. Ko je kredit izčrpan, je nujno, da se povečajo davki, pa ne za likvidacijo dolga, ampak da se izplačajo obresti. Ti davki so, torej, pasiva, ki pokriva drugo pasivo. /.../ Vsako posojilo dokazuje slabost vlade in nesposobnost vladarja, da razume lastne pravice in dolžnosti. Oni ne znajo zadovoljiti finančne potrebe, ampak iztegujejo roko in prosijo miloščino od naših bankirjev. Tuja posojila so pijavke, ki ne

bodo zapustile državnega organizma, preden se jih država sama ne znebi. Toda, države se jih ne znebijo, one jih vedno več privlačijo in pomnožujejo dobiček našim bankirjem. Tako bodo nujno poginile od izgube krvi, ki so jo povzročile same sebi. /.../ Po tem računu je očitno, da država s sistemom splošnih davkov odvzema nesrečnim davkoplačevalcem še zadnji novčič, da bi izplačala obresti tujim kapitalistom, namesto da bi pri sebi vzela denar, ki ga potrebuje, ter da ne plačuje obresti, ki so doživljenjska obremenitev. /.../ Odkar smo podkupili ljudi, preko katerih so se države spustile v tuja posojila, je ves denar prišel v naše roke in so vsi goji plačevali davek nam, ne zavedajoč se tega /.../ in se tega ne bodo mogli nikoli osvoboditi. /.../ Seveda bi bilo bolj enostavno, če bi namesto naših posojil denar vzeli od svojih davkoplačevalcev, kakor pa da nam plačujejo obresti na vsote, ki se vsakoletno povečujejo z obrestmi. Mi smo znali pokazati vprašanje državnih posojil tako, da so jih šteli za koristne. /.../ Pri naši vladi dosledno ne bo državnih obveznic z obrestmi, saj izplačevanje izčrpa državne dohodke v korist parazitov. Samo industrijske družbe, ki so iz dohodkov sposobne plačevati obresti, bodo imele pravico izdajati lastne obveznice, država, ki nič ne proizvaja, pa si tega ne sme privoščiti. /.../ Naše finančne metode, ki jih bomo predstavili ob pravem trenutku, v luči večstoletne izkušnje, za katere so nam goimske države dale material, se bodo odlikovale z jasnostjo in preciznostjo in bodo pokazale koristi našega sistema. Ta sistem bo ukinil vse zlorabe (koruptivnost, nizkotnost, "bestijalnost"), ki so se poslužile uničiti goje, naša vlada pa jih ne bo trpela. Tako bomo uredili, da niti suveren niti najnižji uradnik ne bosta mogla poneveriti niti najmanjše vsote, ali je uporabiti nenamensko. /.../ "

In tako dalje in tako naprej.

Tako ekstenzivno citiranje iz *Protokolov* (po tekstu hrvaške *Nove revije*, Split, 1929, nepaginirano), je na tem mestu upravičeno le, če se zavedamo paradoksalne usode tega spisa v zgodovini sodobnih preroštev. Zoperstavljanje

Protokolom je pomembna, če že ne ključna sestavina skoraj vseh sodobnih totalitarizmov, avtoritarnih ideologij in sistemov. Tekst je bil objavljen (ponavljam, najverjetneje ponarejen, kar njegovemu paradoksalnemu vidiku dodaja eksotični priokus) v Rusiji, v krogih ultrakonservativnega "černosotinskega" gibanja. Znani strokovnjaki za Dostojevskega in skrajno desničarstvo so že večkrat pisali, da če bi Dostojevski živel dovolj dolgo, bi nedvomno postal del ali vodja gibanja (tako Šestov, Kožinov, Kara - Murza). Če se omejimo na *Dnevnik pisatelja* z njihovim agresivnim nacionalizmom, je to povsem možno. Če pa upoštevamo romane, mesta, ki so v njih namenjena trpeči ljubezni, ponižnosti, kenozii – to postaja skoraj nemogoče. Med najmočnejšimi simbolnimi gestami pri Dostojevskem je poljub: tisti, ko Kristus poljubi Inkvizitorja v "njegova brezkrvna, devetdesetletna usta", ki so ga pravkar obtožila za vse muke duhovno nezrelega človeštva in ki so ga ravnokar obsodila na sežig (a se je po poljubu le premislil in Kristusa preprosto pregnal). Aljoša poljubi Ivana, ki mu je pravkar poskusil izpodbiti osnove njegove lepe vere. In to je poljub zmage, nikakor poljub poraza ali poljub izdajstva neke ideje. Zmage – v slabosti. Zmage ljubezni. Ljubezni tudi do sovražnika. Predvsem do sovražnika. Pred tem poljubom bi lahko izginil ves nacionalizem Dostojevskega, celotno "černosotenjstvo", s sovraštvom proti Židom in Poljakom vred.

Kaj pa sam Inkvizitor s svojo idejo o človeštvu, ki je nezrelo za svobodo, kaj pa predelana replika te ideje v *Protokolih*? Skrajno desni katoliki (recimo Action française, pa tudi Katoliška akcija, vse do mnogih komponent današnjega konservativnega katolicizma) so v *Protokolih* videli dokaz in podporo za svoj antisemitizem ("žido-mesonski Modreci" nas hočejo zasušniti). Natanko tako kot ruska "černaja sotnja". Natanko tako kot njihovi najhujši nasprotniki, boljševiki. Natanko tako, kot Hitlerjevi nacionalsocialisti. Natanko tako kot sodobni skrajno desni pravoslavci v Grčiji ali gibanje Obraz v Srbiji, krepko povezano z

nekaterimi v zadnjih desetletjih vladajočimi strankami in delom cerkvene hierarhije, ali njihovi bratje, ruski in ukrajinski Kozaki in drugi nacionalisti, tudi povezani z delom cerkvenega vrha. Natanko tako kot današnji neonacisti, "revizionisti" po vsem svetu, med drugim ruski "nacional-boljševiki" in njihov vodja Dugin, ustvarjalec geopolitičnih vsebin za ruske vojaške akademije in kremeljski "svetovalec". Vsi oni sovražijo "žido-masone" in preprosto Žide, ker se poslužujejo zvijač in laži, da bi se dokopali do svetovnega gospodarstva. Niti najmanj se ne ozirajo na deklarirani cilj *Protokolov*: na uvedbo oblasti, ki bo enkrat za vselej končala z zlorabami človeških slabosti in uvedla stabilen, pravičen, strog red.

A kaj vse navedene organizacije in ideologije predlagajo kot rešitev iz današnje krize, "v katero so svet pahnili žido-masoni"? Prav to, kar je predlagal Inkvizitor, kar so predlagali "žido-masoni": bolj ali manj ciničen, bolj ali manj prosvetljen totalitarizem, uvedbo stabilnega, pravičnega, strogega reda. Vsi so drug drugemu konkurenca pri uresničevanju sila podobnih programov in se zato medsebojno sovražijo, kot je že rekel Ivan Karamazov. Če se ustavimo na samo enem vidiku teh preroško-odrešenjskih programov, na ekonomskem, gre vedno za odpravo današnjega finančnega sistema, kakor je to zapisano tudi v *Protokolih*. In kakšen je ta novi finančni red, so boljševiki že pokazali, pa tudi Katoliška cerkev je pokazala, kako dobro se spozna na finance. Mar jim bomo verjeli bolj, kot lahko verujemo mednarodnim bankirjem? Prej bi rekel, da bodo vsi ti projekti propadli, ker so lažnjivi, pritlehni, ker so bolj kakor z ljubeznijo – napolnjeni s sovraštvom. Mogoče bodo v propad za seboj potegnili cel planet.

Ponavljam: ni enostavno reči, kaj Dostojevski pravzaprav predlaga. Jaz osebno, tako kot junak Dostojevskega Šatov, "verjamem, ne, želim verjeti, bom verjel", da se pisatelj ne zavzema za totalitarno ali avtoritarno rešitev, za odpravo svobode, z njo pa tudi odpravo ljubezni, usmiljenja, sočutja, ponižnost žrtvovanja za druge. "Verjamem, želim verjeti",

da je Dostojevski krščanski pisatelj, ne pa "krščanski" ideolog. Seveda, Dostojevski je tudi ideolog, posebno v svoji publicistiki, a "verjamem, želim verjeti", da bo na koncu, ko bo treba dokončno izbrati, izbral tako, kakor je sam zatrjeval: med Kristusom in resnico bo izbral Kristusa. Ne bo se zmenil za resnico, če je to banalna, racionalna resnica števil, če je to resnica zemeljskega kruha, ekonomije in financ. Držati se take resnice pomeni prezir do človeka, Kristus pa človeka spoštuje in ljubi. To še ne pomeni, da naj bi ljudje bili brez zemeljskega kruha, da Kristus želi, da bi bili lačni. Izbira je drugačna: prosite od Boga kruh nebeški – in vse ostalo vam bo dodano. Dodano pa vam ne bo zato, da zadovoljujete lastni pohlep, ampak zato, da lahko pokažete sočutje, da prisluhnete potrebam bližnjika. Dostojevski je v svojih najboljših trenutkih prerok nebeškega kraljestva, Kristusov prerok. Tudi za ceno, da skupaj s Kristusom ostane "izven resnice".

Da, Dostojevski je bil prerok. Ne kot nekakšen vedeževalec, da bi predvidel datum neizbežnega konca, ampak kot diagnostik. Človeštvo je bolno, bolni so tudi njegovi "reševalci". Bolan je Inkvizitor, bolni so Sionski modreci, boljševiki, fašisti, nacisti, pravoslavni ali katoliški ideologi, "patrioti" in "fundamentalisti" vseh baž in raznih "verstev". Njihovo "zdravje" je bolezen, njihovo "odrešenje" je suženjstvo. Dostojevski je prerok, tudi ko nakazuje pravo in dokončno odrešenje. Odrešujoča gesta je nadčloveško težka – je poljub, namenjen sovražniku. Nihče med smrtnimi, seveda tudi Dostojevski ne, ni vedno in popolnoma na višini te geste. Vendar verjamemo, hočemo verjeti, da je možna.

Kaj se bo zgodilo s tem svetom, kdo bo zmagal, Kristus, ali tisti, ki bi ga radi "korigirali" – ne vemo. In to ni samo nevednost na ravni končnega izida človeške zgodovine. Ne vemo, kaj bo v vsakem naslednjem trenutku opredeljevalo slehernega med nami: svoboda in ljubezen ali peklenske skušnjave: pretvarjanje kamenja v kruh, Božji čudež namesto osebne odgovornosti, sla po neomejeni oblasti. Nihče, ne jaz, ne vi, ne prerok Jona, ne sveti Bernard, ne Dostojevski, ni brez permanentnega napora, enkrat za vselej rešil te dileme. Izbor je vedno pred nami, tudi pred preroki.

Da končam. Pred dnevi sem na internetu gledal rusko serijo o življenju Dostojevskega, sestavljeno iz osmih oddaj. Tam najdemo vse, od strastnega zavzemanja za Kristusa in Biblijo kot temelja vsega vrednega in dostojnega življenja, do sočutne ljubezni do revnih, bolnih, sužnjev, zatiranih ... A največ časa je posvečenega pisateljevim ljubezenskim in kvartopirskim aferam, škandalom, spodrsrljajem in katastrofam. Toliko, da površnejši gledalec lahko pri tem tudi ostane. Dostojevski je slabič, grešnik kot vsi mi, kaj nam mar njegova preroštva! Televizija, ta anti-ikona, prežeta z duhom spektakla, športa in zabave, je iz življenja Dostojevskega vzela to, kar potrebujejo njeni gledalci. Pretresljive prizore, lepe slike, spotakljive anekdote. Seveda, tudi lepe misli in čustva, a v manjši meri.

Kdor je hotel, se je na ta način znebil preroka. Pa še zabavno je bilo.